

Mirela BONCEA
(Universitatea de Vest
din Timișoara),
Călin TIMOC
(Muzeul Național al Banatului)

**Generali italieni în armata
habsburgică în lupta
pentru eliberarea Banatului
de sub turci de la finele secolului
al XVII-lea și începutul secolului
al XVIII-lea**

Abstract: (*Italian Generals in the Habsburg Army in the Fight for the Liberation of Banat from the Turks in the Late Seventeenth and Early Eighteenth Centuries*) The emperors of the Habsburg Empire were the favorite candidates for the throne of the Holy Roman Empire of the German Nation and were fierce supporters of Catholicism, relying in their expansionist policy often on Italian mercenaries, especially on the military experienced leaders. Perhaps their contribution to the Great Turkish War (1683-1699) was most evident. We will focus on some important names of Italian generals who became involved on the Banat front and whose exceptional military career has gone through the history: Enea Silvio Piccolomini, Luigi Ferdinando de Marsigli, Frederico Ambrosius Veterani, Aeneas Sylvius de Caprara, Antonio Caraffa, Eugeniu de Savoia-Carignano. They remained at the time, among the Christian military, the only ones who still believed in the return of the European prestige of Catholicism, were against the Protestant Reformation of any color and were convinced of an inner modernization of the Catholic Church. For Banat and Transylvania, their passage at the head of the armies of mercenaries through the area meant the scholarly recording of the first descriptions of these territories, the appearance of the first maps and plans of cities and new lands.

Keywords: *military leaders, battles, Habsburgs, Banat, Ottoman Empire*

Rezumat: Împărații Imperiului Habsburgic au fost candidații preferați la tronul Sfântului Imperiu Roman al Națiunii Germane și au fost susținători aprigi ai catolicismului, bazându-se în politica lor expansionistă adesea pe mercenari italieni, în special pe conducătorii cu experiență militară. În demersul nostru ne vom opri asupra câtorva nume importante de generali italieni care s-au implicat pe frontul de bătălie al Banatului, și a căror carieră militară de excepție este cunoscută în istorie: Enea Silvio Piccolomini, Luigi Ferdinando de Marsigli, Frederico Ambrosius Veterani, Aeneas Sylvius de Caprara, Antonio Caraffa, Eugeniu de Savoia-Carignano. Au rămas la vremea respectivă, printre militarii creștini, singurii care încă mai credeau în întoarcerea prestigiului european al catolicismului. S-au arătat a fi împotriva reformei protestante de orice culoare, convinși fiind de ideea de modernizare interioară a Bisericii Catolice. Acestora li se datorează înregistrarea savantă a primelor descrieri ale teritoriilor Banatului și Transilvaniei, precum și apariția primelor hărți și planuri ale orașelor acestor două regiuni.

Cuvinte-cheie: *condotieri, bătălii, habsburgii, Banat, Imperiul Otoman*

Împărații Imperiului Habsburgic fiind și candidații favoriți la tronul Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană au fost susținători înverșunați ai catolicismului și aveau bune relații cu Statul Papal din peninsula italică. Mai mult decât atât, Dinastia de Habsburg deținea domenii importante în nordul Italiei, acaparând prin războaie alianțe matrimoniale, și pe căi diplomatice la începutul epocii moderne, regiuni întregi din Veneto, Lombardia, Piemont și pentru o scurtă perioadă chiar și Toscana. Orașele italiene precum Veneția, Milano, Padova, Bologna, Parma și Florența au avut strânse relații economice și militare cu Viena (Oppenheim 1996, 4).

Astfel este lesne de înțeles de ce în politica ei expansionistă spre Est și zona balcanică a Europei, habsburgii se vor baza mult pe mercenarii italieni și mai ales pe experiența condotierilor de tot felul. Austria, fiind la început un imperiu restrâns ca suprafață, cu resurse financiare și umane destul de limitate a fost nevoită să accepte în corpurile ei de oaste germană și conducători militari italieni și de alte etnii, să le permită acestora o carieră militară proprie, deoarece inovațiile aduse de aceștia în bătălii, prin arme noi, tactici și strategii non-conformiste au asigurat de multe ori succesul pe câmpul de luptă, îndeosebi împotriva armatelor necatolice (aliotmane, protestante sau ortodoxe). Poate cel mai mult s-a văzut aportul acestor *capitani di ventura* („soldați ai norocului”) în Marele Război Turcesc (1683-1699), din care Austria a ieșit victorioasă, cu suprafața țării dublată de noi cuceriri, chiar dacă la început în timpul asediului capitalei (17 iulie-12 septembrie 1683) părea în pragul dispariției ca entitate statală (Calafeteanu, Popișteanu 1986, 83).

Înainte de a enumera câteva personalități italiene marcante care au luptat sub steagurile împăratului Leopold I al Austriei în lungul război care a consacrat Imperiul habsburgic ca mare putere în Europa Centrală, trebuie să amintim măcar în treacăt câțiva generali italieni care și-au legat destinul de cel al Vienei, deja cu un secol înainte, și care și-au făcut simțită prezența pe durata secolului al XVII-lea și în Transilvania, și la granița țărilor române.

Mercenarii italieni au apărut în Ardeal, în număr considerabil mai ales în timpul episcopului Martinuzzi și a generalului Castaldo, imediat după dispariția Regalității maghiare după dezastrul de la Mohacs, din anul 1526. Ambii, într-o formă sau alta, reprezentau interesele habsburgilor și subminau politica nobilimii maghiare și a voievodului Transilvaniei de a pretinde ca fiind urmaș al regilor maghiari. Mânați de ambiții politice proprii, dar și de dorința de a se îmbogăți și de a reface autoritatea bisericii catolice în Transilvania, cei doi abili oameni politici, militari și diplomați au manipulat și învrăjbit pe membri Dietei transilvănene astfel încât în final balanța s-a înclinat în favoarea habsburgilor, elita nobiliară maghiară fiind nevoită în aceste condiții să se apropie mai mult de Înalta Poartă pentru a-și apăra interesele.

Momentul antiotoman creat de Mihai Viteazul la cumpăna secolelor XVI-XVII, în plan regional, și apoi de unificarea celor trei țări românești în detrimentul intereselor puterilor învecinate, îl va obliga pe împăratul habsburgic Rudolf al II-lea, a cărui curte, datorită pericolului turcesc se mutase temporar la Praga, să recurgă la serviciile generalului Giorgio Basta (1550-1607), un condotier italian de origine albaneză lipsit

de scrupule și foarte bătaios. Acțiunile energice ale lui Basta, nu doar că duc la lichidarea lui Mihai Viteazul și a rezistenței nobiliare transilvănene, ci produc chiar o criza politică majoră. Condotierul italian cu preia regatul celor trei țări românești unificate politic în nume propriu (după asasinarea lui Mihai Viteazul), și conduce regiunea, complet autonom de Viena, a cărei influență în zonă o sfidează în mod oficial, cerând diplomației internaționale recunoașterea sa ca domn. Caracterul infidel al temutului general Basta îl va obliga pe împăratul habsburgic să caute prin orice chip să scape de el și îl obligă pe acesta să se orienteze pe viitor la serviciile unor generali germani, mai puțin capabili în arta militară, dar fideli și consercvenți politicilor casei de Austria. Astfel se conturează la Curtea vieneză, deja de la începutul secolului al XVII-lea două tradiții militare antagonice, care vor rivaliza de-a lungul secolelor următoare pentru putere, influență și întâietate în conducerea armatelor habsburgice.

Suprinzător este că generalul Basta a rămas în istorie și cu o relevantă operă scrisă. Academii militare utilizează frecvent în studiul artei războiului două „manuale de luptă” ale machiavelicului condotier: *Il maestro di campo generale* (Veneția, 1606) și *Il governo della cavalleria leggiera* (Veneția 1612), care au fost traduse la vremea lor și în germană și franceză.

Războiul de 30 de ani (1618-1648) afectează cumplit Europa, considerat de unii istorici, datorită pierderilor umane și țărilor angrenate în conflict, ca fiind precursorul războaielor mondiale din secolul al XX-lea. Împărații habsburgici, care erau și împărați ai Sfântului Imperiu Roman de Națiune germană sunt nevoiți să apeleze la cei mai destoinici militari ai timpului și să avanseze cei mai capabili generali în pozițiile importante pentru a nu-și pierde autoritatea. În cadrul acestei meritocrații militare de religie catolică în mod special se vor distinge o serie întreagă de aristocrați italieni. Cel mai de succes dintre aceștia este fără îndoială generalul Raimondo Montecuccoli (1609-1680). Originar de lângă Modena, comandantul italian face studii militare la Universitățile din Modena și Roma și ajunge specialist în artilerie, perfecționându-se sub oblăduirea unchiului său Ernesto Montecuccoli, șef al artileriei imperiale germane, alături de care își face debutul în sângerosul război de 30 de ani.

Fiind o minte luminată, Montecuccoli, adept al gândirii militare antice și al procedeele de luptă ale epocii sale, urcă rapid treptele ierarhiei și ajunge de la poziția de colonel de cavalerie (1635), mareșal-locotenent (1644), general de cavalerie (1647), feldmareșal (1658), președinte al consiliului aulic de război (1668) și comandant suprem al armatelor imperiale habsburgice (1675), fiind înobilat pentru serviciile sale cu titlul de prinț al Imperiului, duce de Melfi (1681), precum și consilier privat al împăratului habsburgic (1681). Din această postură înaltă va lua măsurile ce se cuvin pentru anihilarea dinspre est a pericolului otoman. A contracarat trupele transilvane ale lui Gh. Rakoczy al II-lea în anul 1660 și reșează autoritatea habsburgică în Transilvania. În anul 1663 este investit de Curtea de la Viena cu funcția de comandant al frontului de est, unde cu resurse modeste reușește să respingă armatele Marelui Vizir Ahmed Koprulu, respingându-i înapoi pe turci și aliații lor, la Buda, restabilind astfel vechile frontiere ale Imperiului romano-german cu Înalta Poartă. După spusele sale,

secretul unei victorii militare consta adesea din câștigarea inițiativei strategice și în manevre surprinzătoare pe frontul de luptă. El a adus îmbunătățiri spectaculoase tehnicilor de luptă a infanteriei, înființând formațiunile de grenadieri, trupe mobile cu un armament de foc superior. Cu acestea putea efectua în momentele cheie ale luptelor atacuri viguroase asupra pozițiilor dușmane destabilizându-le apărarea. A scris două lucrări majore pentru știința războiului, care au fost studiate multă vreme în toate academiile militare din lume: *Trattato della guerra* (1639-1642) și *Dell'arte della guerra* (1645-1646) (Căzănișteanu, Zodian, Pandeia 1983, 227). Comandant al armatelor habsburgice, de origine italiană, Alessandro Farnese, duce de Parma (1545-1592) credea că arta războiului trebuie să se apropie cât mai mult de științele exacte (Căzănișteanu, Zodian, Pandeia 1983, 119).

Italienii au fost în secolul al XVII-lea cei care controlau diplomația europeană. Un caz emblematic îl reprezintă în timpul războiului de 30 de ani frații Piccolomini, Ottavio și Ascanio. Florentini de origine, familia lor a fost mereu prezentă la curtea marilor case imperiale. Tot dintre ei s-au ridicat cu ceva ani în urmă în fruntea bisericii catolice la Roma, Papii Pius al II-lea și al III-lea. Ascanio Piccolomini, ajuns arhiepiscop de Siena și urmând o carieră de diplomat în slujba Vaticanului, își va ajuta fratele mai mare, Ottavio, care ajunsese să fie în război mâna dreaptă a generalului Wallenstein. Cu toate abuzurile făcute de Ottavio împotriva populației civile din statele germane pe care le-a stors de bani și bunuri de preț, sprijinul fratelui său diplomat au fost cele care i-au asigurat spatele și l-au ferit de decăderea din funcțiile militare. Dincolo de lăcomia lui în acumularea de averi a fost un adevărat luptător în bătălia de la Lutzen (cea mai importantă confruntare din războiul de 30 de ani), conducând aripa stângă a armatelor imperiale împotriva experimentaților soldați suedezi ai regelui Gustav Adolf. A luptat și supraviețuit miraculos în fruntea trupelor sale pierzând consecutiv 6 cai sub el și încasând 6 schije de flintă care i-au perforat armura de la mică distanță. A fost atât de prezent în vârtoarea luptelor încât impresia tuturor era că el este „generalisimul” armatelor imperiale, și nu altcineva. A trăit o viață frumoasă, căsătorindu-se cu contesa Maria Benigna Francisca de Saxe-Lauenburg, având mai mulți descendenți care la rândul lor au dus faima familiei mai departe.

Un descendent important, luptător în Marele Război turcesc, de partea austrieților, a fost nepotul Enea Silvio Piccolomini (cca. 1640-1689). Implicat în multe teatre de operații anterioare în veșnicile confruntări ale habsburgilor cu Franța, devine un general important pentru Leopold I, când începe asediul Vienei în 1683. Fiind un general cu experiență, primește comanda cavaleriei imperiale în fruntea căreia îi alungă pe turci până în Balcani. Face mai multe raiduri împotriva pozițiilor dușmane din Banat și Serbia, îngreunând posibilitățile turcilor de a se aproviziona și de a concentra trupe împotriva imperialilor. În bătălia de la Mohacs din 1687 are o contribuție esențială în înfrângerea turcilor, contraatacând cu cavaleria sa aripa stângă a numeroaselor escadroane de spahii, care urmăreau învăluirea armatei habsburgice.

Fiind o fire pragmatică Piccolomini a căutat mereu să aducă pagube cât mai mari dușmanului și adesea incendia tot ce cucerea și nu putea fi luat ca pradă. Cea mai

impetuoasă acțiunile a lui în fruntea unei armate de campanie, formată în marea majoritate din mercenari și haiduci creștini balcanici refugiați în Imperiu habsburgic: sârbi, bulgari, croați și valahi a fost cea de a cuceri Kosovo, Bosnia și Macedonia. Campania lui aproape că ar fi reușit știind că turcii erau epuizați și lipsiți de trupe consistente după numeroasele înfrângeri suferite după asediul nereușit al Vienei. Izbucnirea holerei în rândurile armatei sale a împiedicat realizările planurilor ambițiosului general italian. Ultima mare victorie o obține la Skopje, în 26 octombrie 1689, pe care, pentru că nu îl poate stapâni îl incendiază complet. La scurt timp după acest eveniment contactează și el boala și moare undeva pe valea Moravei, pe drumul de întoarcere. Trebuie totuși să subliniem că Imperiu habsburgic a primit un sprijin serios din partea Vaticanului. Papi de la Roma au fost cei care au sprijinit cu bani campaniile antiotomane ale habsburgilor, și mai ales diplomatic, fiind adepți ai cruciadelor și a politicilor comune sub autoritatea Sfintei Ligi.

La apelul Papei, când turcii asediau Viena o serie întreagă de tineri militari, nobili italieni sărăciți sau decăzuți din drepturi, negustori și condotieri s-au înrolat în armatele de mercenari ale împăratului Leopold I pentru a salva creștinatarea. Tot Înaltul Pontif dă binecuvântarea în 1684 înființării unei noi Ligi Sfinte pentru scoaterea turcilor din Europa, ligă la care vor adera câțiva ani mai târziu și Veneția, precum și Rusia țaristă. Pentru a funcționa eficient militarii în slujba Imperiului habsburgic, fiind de o componentă enică diversă, aceștia trebuiau să se supună tradițiilor juridice și administrative ale celor două instituții de bază care guvernau societatea vieneză: autoritatea civilă (Hofkammer) și autoritatea militară (Hofkriegsrath), cu al său temut Consiliu Aulic de război. (Holzinger, Pribac 2011, 35). În toate aceste organisme comandantii italieni au fost nevoiți să își caute între înalții funcționari de stat aliați, susținători și chiar protectori pentru a putea să-și facă meseria armelor sau să li se recunoască meritele militare.

Astfel este cazul lui Luigi Ferdinando de Marsigli, general de geniu din Bologna, cu o vastă cultură umanistă, care a avut nevoie de protecția influentului conte Kinski pentru a nu fi boicotat în acțiunile sale de partida ofițerilor germani din armata habsburgică. Tot carismaticului conte Kinski, care făcea parte din nobilimea de la curtea împăratului Leopold I de Habsburg, Marsigli îi datorează numirea sa ca reprezentant în comisia pentru trasarea granițelor între Casa de Austria și Imperiul otoman după încheierea păcii de la Karlowitz (ianuarie 1699). Viața contelui Marsigli este arhicunoscută, fiind publicate multe studii despre laborioasa sa muncă de teren și nu numai. Cert este că multe dintre observațiile sale au făcut cunoscut umanității peisajul și bogățiile acestei lumi aflate la granițele îndepărtate ale puterii otomane. Este considerat de mulți istorici ca fiind cel care introduce în hărțile vremii pentru teritoriul dintre Dunăre, Tisa și Mureș termenul de „Banat” (*Banatus Temisvariensis*). Nu o să insistăm asupra figurii mult prea complexe a lui Marsigli și asupra meritelor sale militare dar și de cercetător insistent, ne dorim a realizat un studiu separat dedicat acestui excepțional intelectual și virtuos militar, dar trebuie să subliniem influența majoră în cercetarea geografică, istorică și arheologică a muncii sale, lucrările sale fiind

citate mereu ca sursă credibilă, de primă mână, începând deja cu secolul al XVIII-lea, Francesco Grisellini fiind unul dintre cei care a făcut-o (Grisellini 1984, 218).

Un formidabil militar de origine italiană, erou în adevăratul sens al cuvântului, în luptele contra turcilor a fost fără îndoială Frederico Ambrosius Veterani, generalul după a cărui nume se păstrează topografic o peșteră fortificată în Clisura Dunării (peștera Veterani). Născut la Urbino, în anul 1630, Veterani a fost pregătit din tinerețe de familia lui pentru o carieră militară. Luptă pentru habsburgi mai întâi la asediul Vienei, în vara lui 1683, unde a apărut cu soldații săi podul de la intrare pe poarta cetății. Energic și extrem de curajos în manevrele militare a fost repede remerțat de casa imperială habsburgică, dar și-a atras și dușmănia generalilor germani de la curte, a grupării ofițerilor din jurul mareșalului Guido Starenberg. Cu toate că a fost prea puțin susținut în misiunile sale și-a câștigat o mare faimă între turci, după cucerirea Nișului și a Vidinului. Îi alungă pe turci din cetățile Oradiei, Orșovei și a Lipovei și preia comanda armatei din Transilvania.

Sfârșește însă în timpul bătăliei de la Lugoj (21 septembrie 1694), când cu efective militare extrem de modeste trebuie să se confrunte cu numeroasa armată a sultanului. Fiind rănit grav și dorind să se retragă spre cetatea Jdioara este ajuns din urmă de un escadron de spahii și decapitat, capul lui fiind dus ca trofeu la Constantinopol.

Veterani a luptat la începutul Marelui Război turcesc sub comanda bătrânului și experimentatului feldmareșal Aeneas Sylvius de Caprara (1631-1701), un alt nobil italian, originar din Bologna care a susținut militar Casa de Austria. Alături de ducele Carol de Lorena a condus armata imperială eliberând Ungaria de turci. S-a distins în asedierea și cucerirea puternicei cetăți Neuhaeusel (Nitra de azi, din Slovacia) ceea ce a asigurat austrieților o bază de operațiuni înspre Transilvania. A efectuat multe marșuri de învăluire, susținând acțiunile Prințului Eugeniu de Savoya. Pentru meritele sale din 1694 face parte din Consiliul Aulic de Război, ajungând să fie avansat până la retragerea în rezervă în 1696, la gradul de vicepreședinte al acestui important for militar din Viena. Moare de bătrânețe în capitala Imperiului Habsburgic, în februarie 1701. A avut și el conflicte cu generali germani imperiali, fiind de multe ori acuzat de excesele pe care le făcea obligând armata sa să facă marșuri forțate sau să lupte cu înverșunare pentru cucerirea unor obiective mai puțin importante. Și-a pedepsit cu multă severitate mercenarii dacă nu îi urmau ordinele. A știut să se apere mereu de acuzațiile care i s-au adus și și-a protejat, la rândul său, conaționalii (în favoarea lui Marsigli a intervenit de multe ori în scandalurile din Statul Major), și chiar dacă a fost considerat un personaj controversat, memoria colectivă îl amintește ca pe un militar capabil care a știut mereu să utilizeze în cadrul conflictelor diplomația pentru a intra în avantaj.

Un bun amic al său, nu mai puțin faimos în cruzime față de subordonații săi, a fost generalul italian Antonio Caraffa (1646-1693) căruia îi datorează împăratul Leopold, chemarea husarilor regelui Jan Sobjeski în depresurarea Vienei în 1683, și tot el este cel care conduce negocierile austrieților cu aliații în cadrul Sfintei Alianțe, proaspăt reînființate în anul 1684. Carafa provenea dintr-o familie de potentăți locali

din sudul Italiei, vărul său a fost nimeni altul decât puternicul feudal sicilian Carlo Mario Caraffa Branceforte, prinț de Butera și Rocella, important intelectual al epocii sale, preocupat de arhitectură și construcția de cetăți (Arbore 1972, 256).

Generalului Caraffa i se datorează mai multe victorii și cuceriri ale austriecilor în Transilvania și Banat, cum ar fi victoria împotriva turcilor de la Titel și la Szeged, cucerirea în perioada 1687-1688 a cetăților Lipova, Lugoj și Șoimoș culminând cu luarea prin surprindere a Belgradului. Din păcate pentru creștini dispunând de resurse umane limitate nu a putut păstra multe din cuceririle sale.

După supunerea Transilvaniei de către habsburgi este numit guvernator al acestei regiuni, poziție din care fiscalizează excesiv economia orașelor săsești și a scaunelor secuiești, fapt care îi atrage ura localnicilor. Conduce ca un adevărat dictator teritoriile noi intrate sub autoritatea Casei de Austria, de teama lui membri stărilor din Dieta transilvană s-au dezlegat de turci „și se supun de bună voie și râvnă creștinească poruncilor împărătești de la Viena” (Lupaș 1944, 511). Banii și rechizițiile făcute sărăcesc de zece ori mai mult Transilvania decât înainte, făcând de multe ori imposibilă plata tributului turcesc (Bernath 1994, 58).

Reputația pe care și-au câștigat-o comandanții militari italieni din armata imperială a fost recunoscută de Viena și folosită de propaganda curții imperial. Cazul cel mai emblematic este cel al prințului, cu origini italiene Eugeniu de Savoia-Carignano (1663-1637). Refuzându-i-se o carieră militară la curtea Regelui Soare, Ludovic al XIV-lea al Franței, tânărul ofițer, Eugeniu fuge la curtea vieneză aflată sub asediul turcilor în 1683. Șansa lui a fost că rudele sale din Italia, în special contele de Toscana, l-au ajutat de multe ori financiar, ca să își poată echipa și întreține un regiment de dragoni, luptând în slujba împăratului Leopold I, mai întâi ca și colonel de cavalerie (Kramar, Mayrhofer 2016, 39).

Urmează apoi o carieră fulminantă în armata habsburgică, presărată cu multe victorii și reușite senzaționale împotriva turcilor în mod special. Actele sale de bravură, inovațiile în modul de a-și conduce oștile îi atrag faima de „general-învincibil”, simpla sa prezență pe câmpul de luptă descuraja orice defensivă inamică. Adept al confruntărilor decisive, maestru al exploatării breșelor în frontal dușman, Eugeniu de Savoia devine cea mai marcantă figură a habsburgilor în plan internațional. A fost fără doar și poate generalul cu cea mai bună presă dar și cu cele mai impresionante rezultate pe câmpul de bătălie, fiind considerat de inamici „prima spadă” a Vienei. Ar fi multe de spus despre cariera acestui excelent militar în slujba creștinilor, cert este că el prin victoria categorică a imperialilor la Zenta pe Tisa (11 septembrie 1697) obligă Înalta Poartă să ceară pacea care va pune capăt lungului război, ce se va semna la Karlowitz la începutul anului 1699. Dimitrie Cantemir martor ocular la această bătălie, în calitate de aliat al turcilor descrie cât se poate de viu dezastrul provocat de prințul Eugeniu de Savoia armatelor sultanului. Bombardând podul, în timp ce turcii treceau în frunte cu sultanul lor râul Tisa, imperialii i-au suprins complet pe adversari, care din cauza terenului mlăștinos și a faptului că armata era împărțită în două pe ambele maluri, nu puteau să-și desfășoare trupele și deveniseră o țintă ușoară pentru muschetarii austrieci.

Dragonii prințului Eugeniu, folosindu-se de un meandru secăt din apropiere, pe care turcii nu îl remarcaseră, au reușit să se strecoare în centrul armatei otomane provocând o breșă care a destabilizat orice încercare a ienicerilor de a contracara și de a se regrupa. În scurt timp atacul viguros și surprinzător al lui Eugeniu de Savoya provocase atât de multe pierderi inamicului încât în rândul oștirii sultanului Mustafa al III-lea se instaurase panica și dezordinea. În bătălie moare aproape întreg comandamentul turcesc în frunte cu Marele Vizir, trei sferturi din trupele otomane sunt distruse iar resturile ei se retrag în dezordine noaptea spre Timișoara. Sultanul de necaz și rușine a stat închis în cetate trei zile fără să mănânce și să bea ceva, fără să primească pe nimeni la el, atât de mult l-a afectat acest eșec. În mâinile prințului Eugeniu de Savoya au căzut bagajele, întreaga artilerie otomană, haremul și tot tezaurul sultanului cu sigiliul sacru al acestuia, lucruri care erau în grija Marelui Vizir (Kramar, Mayrhofer 2016, 96). Răsunetul victoriei de la Zenta a fost unul formidabil.

La Viena eroul armatelor imperial era primit cu onorurile cele mai mari, prada adusă de Eugeniu de Savoya a salvat finanțele habsburgilor care trăiau de ani buni pe datorie și pe banii donați de Papa de la Roma Sfintei Ligi, iar la Constantinopol era o deznădejde generală, prețul locuințelor și a proprietăților imobiliare scăzuseră atât de mult deoarece o mare parte dintre turci părăseau orașul fiind convinși că imperiali se vor năpusti spre capitala otomană, nemaexistând vreo armată care să-i oprească și nici bani pentru recrutarea unei noi (Măciucă 1972, 77-78).

Eugeniu de Savoya avea să-și întregească peste aproape decenii palmaresul cu alte câteva victorii importante cucerind de la turci puternicele cetăți Petrovaradin și Timișoara (1716) și Belgradul (1717), baze importante ale otomanilor în războaiele lor contra creștinătății apusene. În ambele cazuri experimentatul prinț a utilizat din plin artileria pentru a-i descuraja pe apărători. Cronicarii vremurilor au relatat că o asemenea canonadă la care au fost supuse garnizoanele turcești nu se mai văzuseră vreodată.

Belgradul, al cărui asediu a fost mai dificil, Eugeniu de Savoya fiind atacat de o armată trimisă de sultan în ajutorul celor din cetate, a căzut la un asalt general dat de trupele imperiale la adăpostul uriașului fum provocat de artileria habsburgică. Eugeniu de Savoya își câștigase o asemenea faimă încât turcii n-au mai îndrăznit să atace pe timpul vieții sale hotarele Casei de Austria, iar mulți tineri aristocrați și capete încoronate din lumea creștină și-au dorit să ia lecții de artă militară de la cel mai bun general al lumii. Frederik al II-lea, viitorul rege al Prusiei va deveni unul dintre ucenicii cei mai zeloși ai venerabilului Eugeniu de Savoya, în ultimii ani de activitate ai acestuia.

Judecându-i în ansamblul lor pe acești generali italieni ai Marelui Război turcesc care s-au pus în slujba militară a habsburgilor, ce au avut aceștia în comun și ce și-au dorit pentru ei, este cert faptul că toți erau convinși că meseria armelor este cea mai potrivită pentru ei, că implicarea lor într-un război antiotoman ca și cruciații pe vremuri, o să le aducă avere și prestigiul social, titluri și posesiuni noi care le vor oferi lor și familiilor lor un viitor mai bun. O altă caracteristică interesantă a lor, aspect important

ce îi diferențiază de alți generali în slujba imperialilor, era educația lor renascentistă, cu o pregătire umanistă relevantă în litere, arte frumoase și exerciții militare, o bună parte dintre ei fiind absolvenți de școli militare superioare (Maxim 1993, 125). Chiar dacă erau *condottieri*, aventurieri în căutarea faimei, ei dețineau biblioteci personale, din care nu lipseau lucrările gânditorilor antichității clasice, erau buni cunoscători ai scrierilor lui Machiavelli și dețineau solide cunoștințe de politică și diplomatie (Antoniade 1993, 9).

O bună parte dintre cei mai de succes militari au lăsat posterității o formidabilă operă literară și memorialistică care ne face pe noi să îi apreciem mai mult și să înțelegem mai exact problemele social-politice și militare ale epocii. Din păcate pentru ei, contemporanii lor chiar dacă se temeau de aceștia, i-au desconsiderat și boicotat de multe ori, fiind în contradicție cu planurile lor de luptă. Cauza a fost postura lor eroică și utopică prin care se angajau mercenarii italieni în luptă. Au rămas în epocă, printre militarii creștini, singurii care mai credeau în revenirea prestigiului european al catolicismului, erau contra reformei protestante de orice culoare și erau convingși de o modernizare din interior a bisericii catolice. Mulți dintre ei, la fel ca și Suveranii Pontifi, mai credeau în idea de cruciadă, chiar dacă deja la finalul secolului al XVII-lea își schimbaseră sensul profund, mentalitatea despre război fiind alta deoarece concepțiile politice ale vremii erau dominate de idei mercantile și de rațiunea de stat (Cazan 1990, 265).

Pentru Banat și Transilvania trecerea lor în fruntea armatelor de mercenari prin zonă, a însemnat consemnarea savantă a primelor descrieri ale acestor teritorii, apariția primelor hărți și planuri de cetăți, toate aceste informații fiind și azi izvoare importante în cercetarea istorică și nu numai, fără de care cercetarea științifică contemporană nu poate fi concepută.

Referințe bibliografice

- Andea, Avram. 1996. *Banatul cnezial până la înstăpânirea habsburgică (1718)*. Reșița: Banatica.
- Antoniade, Constantin. 1993. *Machiavelli*. Timișoara: Helicon.
- Arbore, Grigore. 1978. *Cetatea ideală*. București: Meridiane.
- Bernath, Mathias. 1994. *Habsburgii și începuturile formării Națiunii Române*. Cluj-Napoca: Dacia.
- Calafeteanu, Ion, Popișteanu, Cristian. 1986. *Politica externă a României (Dicționar cronologic)*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Cazan, Florentina. 1990. *Cruciadele*. București: Editura Academiei Române.
- Constantin, Căzănișteanu, Zodian, Vladimir, Pande, Andrei. 1983. *Comandanți militari – Dicționar*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Feneșan, Cristina. 2006. *Cultura otomană a vilayetului Timișoarei (1552-1716)*. Timișoara: Editura de Vest.
- Griselini, Francesco. 1984. *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*. Timișoara: Facla.
- Holzinger, Ludwig-Anton, Pribac, Sorin. 2011. *Germanii din Banat*. Timișoara: Mirton.
- Iliescu, Vasile. 1996. *Statul – utopie și realitate. Statul papal*, vol. 2. Cluj-Napoca: Dacia.
- Kakucs, Lajos. 1998. *Contribuții la istoria agriculturii din Banat, sec. XVIII-XIX*. Timișoara: Mirton.

- Kramar, Konrad., Mayrhofer, Georg. 2016. *Eugeniu de Savoia. Eroism, nevroză, erotism*. Traducere de Alina Mazilu. Timișoara: Brumar.
- Lupaș, Ioan. 1944. *Importanța istorică a zilei de 1 Decembrie*, Extras din „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, vol. IX, p. 508-517. Sibiu: Tipografia Cartea Românească.
- Maxim, Mihai. 1993. *Țările Române și Înalta Poartă*. București: Editura Enciclopedică.
- Măciucă, Constantin. 1972. *Dimitrie Cantemir*. București: Albatros.
- Oppenheim, Walter. 1995. *Habsburgii și Hochenzollernii (1713-1786)*. București: ALL.

Webografie

<http://www.banat.ro/academica>

<https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Italiener>

<http://www.treccani.it/enciclopedia>